

Чупрун Є. В.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕЛІГІЙНИЙ ІМУНІТЕТ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Анотація. У праці доводиться, що сфера державно-конфесійних відносин в Україні, яка побудована на конституційному принципі відокремлення церкви та релігійних організацій від держави, має бути врегульована згідно з нормами законодавства Європейського Союзу, загально-визнаними принципами й нормами міжнародного права та міжнародних стандартів.

Нині імунітет свідка поширюється на священнослужителів тільки в частині, яка стосується відомостей, довірених їм лише під час такого таїнства, як сповідь (п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України). Це обмеження ґрунтується на положенні ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідно до якого ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними під час сповіді вірян.

У статті зазначається, що положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) стосується тільки священнослужителів, які обов'язково повинні офіційно належати до тієї чи іншої релігійної організації (парафії, монастиря тощо), статут якої зареєстрований в установленому законом порядку. Крім того, зазначається, що положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) стосується не всіх «священнослужителів» або «кліриків», а лише єпископів і пресвітерів, які наділені правом звершувати таїнства, зокрема й таїнство сповіді. Диякони жодних таїнств і обрядів самостійно не відправляють, а лише допомагають у цьому єпископу чи священнику. Наявність права відправлення таїнства сповіді залежить від того, до якого ієрархічного ступеня належить священнослужитель;

Автор доводить, що законодавчий підхід стосовно звільнення священнослужителів від давання показань саме під час сповіді суперечить конституційному принципу рівності всіх перед законом і судом (ст. 24 Конституції України). Відповідно до положень наведеної конституційної норми, заборонено обмеження прав осіб за ознакою релігійної належності. Певним розв'язанням цієї проблеми може бути використання положення п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р., відповідно до якого, за загальним правилом, не могли бути допитаними як свідки священнослужителі з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності. Такий підхід дозволяє вирішити виявлені проблеми та протиріччя щодо врегулювання імунітету свідка священнослужителів у цивільному судочинстві.

Ключові слова: свідок, імунітет свідка, імунітет свідка в цивільному судочинстві, особи, які не можуть бути допитані як свідки, священнослужитель, таємниця сповіді, відмова від давання показань.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В чинному цивільному процесуальному законодавстві України

не використовується термін «імунітет», але вважаю, що саме він як найточніше підходить для означення розглядуваної сукупності правових норм. Норми інституту імунітету свідка в цивільному судочинстві містяться в ст. 70 ЦПК України. В доктрині цивільного процесу цей правовий інститут одержав назву «імунітет свідка».

«Імунітет свідка» як поняття має конституційно-правові витоки, адже в ст. 63 Конституції України передбачено, що «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [1]. Конституційні засади імунітету свідка впливають з міжнародних стандартів. Так, *Міжнародним пактом про громадянські і політичні права* закріплено, що «кожен має право... не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе» (ч. 3 ст. 14) [2]. Як зазначають В. А. Кройтор і Т. В. Степаненко, з урахуванням подальшого реформування цивільного процесуального законодавства України перед правовою наукою постає завдання необхідності його адаптації до міжнародних та європейських стандартів. Загально-визнані принципи судочинства й норми міжнародного права вимагають забезпечення доступності правосуддя та гарантій права на справедливий судовий розгляд, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Як слушно зазначається в юридичній літературі, дотримання прав і свобод людини і громадянина має стати невід'ємною частиною інтеграційного процесу України до Європи і, відповідно, становлення нашої країни як розвиненої, правової, демократичної держави. Одним з найбільш ефективних шляхів використання можливостей нинішнього розширення Європейського Союзу для України є інтенсифікація нею роботи в напрямі адаптації національного законодавства, зокрема, у галузі прав і свобод людини, до відповідних норм законодавства Європейського Союзу, загально-визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних стандартів й розроблення ефективно діючого механізму їх реалізації та захисту [3, с. 64].

Адаптація національного законодавства до відповідних норм законодавства Європейського Союзу, загально-визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних стандартів має стосуватися всіх сфер суспільного життя. Однією з важливих і водночас чутливих є сфера державно-конфесійних відносин в Україні, яка побудована на конституційному принципі відокремлення церкви та релігійних організацій від держави. Законодавство України визначає низку обов'язків держави щодо релігійних організацій та обов'язків релігійних організацій перед державою та суспільством. Нині важливими напрямками є подолання негативних наслідків державної політики щодо релігії та церкви, а також гарантування сприятливих умов для розвитку суспільної моралі та гуманізму, громадянської

злагоди та співробітництва людей незалежно від їхнього світогляду чи віровизнання. Однією з важливих гарантій реалізації права на свободу совісті, передбаченою ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», є заборона вимагати у священнослужителів відомості, одержані ними при сповіді віруючих [4].

За даними української Вікіпедії, більшість вірян України в опитуваннях називають себе православними (68,8 %), в різний час від третини до половини визнавали себе вірянами Православної Церкви України, яка посідає тим самим перше місце серед українських церков за чисельністю вірян і є найбільшою релігійною організацією в Україні. Крім того, визнають себе вірянами Греко-католицької Церкви 9,6 % населення України та Римо-католицької Церкви – 1,2 % [5]. Тобто християнство є традиційною релігією для України. Відповідно традиційно (як рівні законодавства так і рівні правової науки) це питання розглядається з точки зору саме канонів християнської церкви. Вважаю за необхідне для всебічного розгляду зазначеної проблеми застосовувати комплексний підхід, який повинен не лише базуватися на досягненнях юридичної науки, а й враховувати відповідні норми законодавства Європейського Союзу, загальновизнані принципи й норми міжнародного права та міжнародних стандартів.

Саме тому виникла нагальна потреба в поглибленому науковому дослідженні, а також в аналізі *одного з різновидів імунітету свідка* в цивільному судочинстві – *релігійного імунітету щодо священників*.

Метою статті є визначення сутності *імунітету релігійного щодо священників* як одного з видів імунітету свідка в цивільному судочинстві, враховуючі сучасні тенденції та перспективи реформування судової системи та судочинства України, враховувати відповідні норми законодавства Європейського Союзу, загальновизнані принципи й норми міжнародного права та міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виокремлення невирішених раніше питань загальної проблеми, яким присвячується ця стаття. Актуальність дослідження цієї проблеми обумовлена й тим, що протягом десятиліть розвитку цивільного судочинства проблема сутності імунітету свідка в цивільному судочинстві у сучасній юридичній літературі ще належно не висвітлена. Серед вчених, які досліджували цю важливу для цивільного судочинства проблему, слід назвати С. В. Васильєва [6], К. В. Гусарова [7], В. А. Кройтора [8;9;10], Н. А. Новікову [11;12], О. І. Сліпченка [13;14], А. С. Штефан [15], М. М. Ясинка [16] та ін. Водночас комплексного поглибленого наукового дослідження *одного різновидів імунітету свідка* в цивільному судочинстві – *релігійного імунітету* – у науці цивільного процесуального права не проводилось.

Слід зауважити, що ця ж проблема в науці кримінального процесуального права отримала більш ґрунтовне дослідження. Зокрема маємо зазначити роботи О. В. Белькової [17], С. Г. Волкотрубца [18], В. В. Навроцької [19], О. І. Пристінського [20] та ін.

Вважаємо, що питання правового забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету) як у сучасній юридичній науці взагалі, так і в науці цивільного процесуального права зокрема, потребують свого подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблеми

державно-конфесійних відносин та праву на свободу думки, совісті та релігії приділено увагу в низці міжнародно-правових актів.

Так, ст. 18 Загальної декларації прав людини, прийнятої та проголошеної резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року, визначає: «Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів» [21]. Тобто Організація Об'єднаних Націй (ООН) як глобальна міжнародна організація, декларованою метою діяльності якої є підтримання та зміцнення миру й міжнародної безпеки, а також розвиток співробітництва між державами світу, у Загальній декларації проголошує принципи повної свободи людини на сповідання тієї чи іншої релігії, а також заперечує будь-які обмеження щодо права людини на зміну релігії чи своїх переконань. Крім того, дана норма декларує право людини на сповідання своєї релігії у будь-якій прийнятній для неї формі – чи то у приватному порядку, чи то публічно; як одноосібно, так і разом з іншими однодумцями; шляхом проголошення учення, у богослужінні, а також виконанні релігійних і ритуальних обрядів.

Стаття 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписана 4 листопада 1950 року урядами держав – членів Ради Європи та ратифікована Україною 17 липня 1997 року, «Свобода думки, совісті і релігії» у частині першій фактично повторює правові засади, проголошені у ст. 18 Загальної декларації, а саме: «1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно» [22].

Приєднання України до міжнародно-правових актів у сфері судоустрою та судочинства, які стають частиною національного законодавства, викликає необхідність перегляду вітчизняного законодавства, що регулює всі сфери життя. Зокрема, є потреба звернення в наукових дослідженнях до проблем державно-конфесійних відносин в Україні. У цій праці зроблено спробу акцентувати увагу на дискусійних питаннях правового регулювання наділення священнослужителів правом імунітету свідка.

Згідно з чинним цивільним процесуальним законодавством, не всі категорії осіб можуть бути допитані в цивільній справі як свідки внаслідок наявності в них імунітету. Як зазначається в Юридичній енциклопедії, під імунітетом свідка слід розуміти звільнення в передбачених законом випадках особи, яка підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній або цивільній справі. Імунітет свідка може бути зумовлений виконанням службового чи професійного обов'язку зберігати державну, службову або професійну таємницю [23, с. 670]. Енциклопедія сучасної України зазначає, що імунітет свідка – звільнення у передбачених законом випадках особи, яка підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній, цивільній, адміністративній чи іншій справах [24]. С. В. Васильєв у праці «Енциклопедія цивільного

судочинства: основні інститути та теоретичні засади» вважає, що імунітет свідка – це надане законом право свідка відмовитися від показань в силу родинних або службових обов'язків [25, с. 183]. Н. А. Новікова, не зазначаючи поняття «імунітет свідка», підтримує думку, що імунітет свідка поширюється на тих осіб, яких не можна допитувати та тих осіб, які мають право відмовитися давати показання [12, с. 11]. О. М. Ткаля вважає, що імунітет свідка являє собою особливу форму правового імунітету, що полягає у звільненні певної особи, яка підлягає допиту як свідка, від обов'язку свідчити проти себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, усиновлених, усиновителів, а також у прямій забороні допитувати окремих осіб як свідків, що є гарантією здійснення публічних функцій протидії злочинності й залученням громадськості до процесу вирішення правових спорів [26, с. 5–6]. Перелік майже аналогічних дефініцій поняття «імунітет свідка» можна було б продовжити, але в цьому немає потреби.

Аналіз чинного процесуального законодавства дозволяє зробити висновок про можливість виділення двох форм звільнення особи від обов'язку давати показання в суді. Так, згідно з ч. 1 ст. 71 ЦПК України, фізична особа не має права відмовитися давати показання, крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), що може тягнути за собою юридичну відповідальність для нього або членів сім'ї чи близьких родичів. Ця форма привілею в імунітеті свідка спрямована на реалізацію конституційної гарантії відсутності відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (ч. 1 ст. 63 Конституції України). Інша форма привілею в імунітеті свідка існує у випадках, коли в силу певного правового статусу особа не може бути допитана як свідок згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без згоди цієї особи (п. 5 ч. 1 ст. 70 ЦПК України). Зокрема, особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника (ч. 2 ст. 70 ЦПК України). Як слушно зазначає А. С. Штефан, форма заборони допиту в імунітеті свідка пов'язана зі збереженням таємниці, яка охороняється законом, і означає неможливість вимагати від особи давати показання, в ході чого розкриється таємниця [15, с. 88].

Маємо зупинитись на аналізі п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України, в якій закріплено положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників). Так, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України *не можуть бути допитані як свідки священнослужителі – про відомості, одержані ними під час сповіді вірян*. Тобто імунітет свідка поширюється на священнослужителів тільки в частині, яка стосується відомостей, довірених їм лише під час такого таїнства, як сповідь. Це обмеження ґрунтується на положенні ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідно до якого ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними під час сповіді вірян. С. В. Васильєв слушно відзначає, що метою введення заборони на допит священнослу-

жителів є захист прав не релігійних організацій, а громадян, що сповідують релігію [27, с. 159]. І. Бентам називав закон, який дозволяє допитувати священнослужителя, «актом тиранії над совістю людей». Обґрунтовуючи причини виключення священнослужителів зі свідків, він зауважував, що закон не дає права світській владі домагатися відкриття таємниці сповіді, оскільки «визнання робиться під умовою збереження таємниці, заявленої перед Богом через посередництво священника» [28].

О. В. Негодченко та Г. О. Блінова відзначають, що суб'єктом таємниці сповіді є священнослужитель – особа, котра служить при храмі та має право проводити релігійні обряди як у храмі, так і поза ним [29, с. 105]. С. В. Васильєв неможливість допиту священнослужителів про відомості, що становлять таємницю сповіді, пояснює тим, що не допускається допит священнослужителів з питань, пов'язаних зі сповіддю, безвідносно до їхньої приналежності до того або іншого релігійного об'єднання [27, с. 159]. Тобто автори допускають, що положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) можуть бути розповсюджені до будь-яких священнослужителів. Вважаю, що це положення потребує певного уточнення. В цьому відношенні є більш обґрунтованою позиція І. О. Пристінського, який вважає, що священнослужитель обов'язково повинен офіційно належати до тієї чи іншої релігійної організації (парафії, монастиря тощо), статут якої зареєстрований в установленому законом порядку [20, с. 23]. Тобто *положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) стосується тільки священнослужителів, які обов'язково повинні офіційно належати до тієї чи іншої релігійної організації (парафії, монастиря тощо), статут якої зареєстрований в установленому законом порядку*.

Наступним є питання, чи стосуються ці положення всіх священнослужителів, чи тільки окремих осіб. В церкві існує певна ієрархія. *Церковна Ієрархія* (від грец. ієρός – священний і грец. ἀρχή – начальство) – так називаються 3 ступеня священства в християнських церквах: *єпископи, пресвітери і диякони* в їх співвідпорядкованості, і ступені урядової ієрархії священнослужителів. Іноді слово «ієрархія» застосовується до одного ступеня священства – єпископату, а не до нижчих ступенів пресвітерів і дияконів. Подібно до того, як слово «клірики», що стосується всіх трьох ступенів священнослужителів, застосовується переважно до церковнослужителів і до дияконів і пресвітерів, але не до єпископів. Тому в церковній літературі та церковних актах нерідко зустрічається вираз «клірики і єпископи», хоча з точки зору канонічного права єпископи також належать до числа кліриків [30].

Як відзначає І. О. Пристінський, не всі «священнослужителі» або «клірики», а *лише єпископи та пресвітери наділені правом звершувати таїнства, зокрема й таїнство сповіді. Диякони жодних таїнств та обрядів самостійно не відправляють, а лише допомагають у цьому єпископу чи священнику. Наявність права відправлення таїнства сповіді залежить від того, до якого ієрархічного ступеня належить священнослужитель*. Як факт належності до ієрархічного ступеня, так і факт належності до релігійної організації повинні підтверджуватися відповідними офіційними документами. Такими документами, зокрема, можуть бути журнали Священного Синоду та указ (для єпископів), а також посвідчення про рукопокладення у пресвітерський сан та указ (для священників) [20, с. 23].

Перелік відомостей, щодо яких священнослужителі не можуть бути допитані як свідки, обмежений лише даними, які отримано під час сповіді (п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України). У зв'язку із зазначеним постає питання, наскільки правильним є законодавчий підхід стосовно звільнення священнослужителів від давання показань саме під час сповіді. Маємо зазначити, що на цю проблему звернула увагу дослідниця В. В. Навроцька у своїй науковій статті «Свідоцький імунітет священнослужителя у кримінальному судочинстві» [19]. При цьому вчена відзначила, що в попередньому кримінальному процесуальному законодавстві це питання було врегульовано ширше. Зокрема, у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р. [31] було зазначено, що не підлягають допиту як свідки священнослужителі стосовно інформації, яка стала їм відомою при здійсненні професійної діяльності. Схоже положення свого часу містилося й у Статуті кримінального судочинства. Там було передбачено не допускати священників до свідчень стосовно визнань, зроблених їм на сповіді чи при поданні іншої духовної допомоги [32, с. 307]. Вважаємо, що таке звернення на цю проблему буде доречним і з погляду науки цивільного процесуального права.

Як слушно зазначає В. В. Навроцька, далеко не всі релігійні течії та напрями визнають таємницю сповіді та таїнство покаяння. Приміром, протестантизм (на відміну від католицизму та православ'я) не визнає містичного змісту церковних таїнств. У більшості протестантських течій здійснюється тільки причастя та хрещення. Причому вони розглядаються лише як символічні обряди, що не надто відрізняються від решти. Певно, за таких обставин некоректно та неправильно стверджувати про те, що у протестантських напрямках таємниці сповіді надається таке ж значення, що й у православних і католицьких течіях [19, с. 91]. Підтримуємо позицію В. В. Навроцької, що це питання слід тлумачити з огляду на принцип рівності усіх перед законом і судом. Згідно зі ст. 24 Конституції України, усі рівні перед законом і судом. Відповідно до положень наведеної конституційної норми, заборонено обмеження прав осіб за ознакою релігійної належності [19, с. 91]. З огляду на положення ЦПК України (п. 2 ч. 1 ст. 70), не підлягає допиту як свідок священнослужитель стосовно обставин, що стали відомі йому зі сповіді. Проте, як уже зазначалось, сповідь як одне із таїнств церкви, передбачене та відоме лише християнським конфесіям. Це ж надає переваги в цивільному судочинстві вірянам саме цих конфесій. Стосовно ж вірян інших віросповідань (юдаїзму, ісламу, буддизму тощо), наразі це питання законодавцем не вирішено взагалі.

Певним розв'язанням цієї проблеми може бути використання положення п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р., відповідно до якого, за загальним правилом, не могли бути допитаними як свідки священнослужителі з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності [31]. Випадки та способи надання релігійних послуг можуть бути розмаїтими й невизначеними, та є частиною професійної діяльності священнослужителів будь-яких конфесій. Такий підхід дозволяє вирішити виявлені проблеми та протиріччя щодо врегулювання імунітету свідка священнослужителів у цивільному судочинстві. Крім того, відповідні зміни до цивільного процесуального законодавства дозволять цим приписам відповідати положенням ст. 24 Конституції України, які зазначають, що всі рівні перед законом і судом [1]. Відповідно до положень наведеної конституційної норми, заборонено обмеження прав осіб за ознакою релігійної належності.

Виникає питання, чи можуть священнослужителі з приводу зазначених довірених відомостей бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості. Чинний ЦПК України такого положення не містить. Разом з тим, ч. 3 ст. 65 КПК України передбачено, що священнослужителі з приводу зазначених довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється в письмовій формі за підписом особи, що довірила зазначені відомості [33]. Вважаємо доцільним аналогічне правило закріпити й у ЦПК України.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямі. Вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки:

1) сфера державно-конфесійних відносин в Україні, яка побудована на конституційному принципі відокремлення церкви та релігійних організацій від держави, має бути врегульована відповідно до норм законодавства Європейського Союзу, загальноєвропейських принципів і норм міжнародного права та міжнародних стандартів і передбачати розроблення ефективно діючого механізму їх реалізації та захисту;

2) імунітет релігійний щодо священників є одним з видів імунітету свідка. Нині імунітет свідка поширюється на священнослужителів тільки в частині, яка стосується відомостей, довірених їм лише під час такого таїнства, як сповідь (п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України). Це обмеження ґрунтується на положенні ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідно до якого ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними під час сповіді вірян;

3) положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) стосуються тільки священнослужителів, які обов'язково повинні офіційно належати до тієї чи іншої релігійної організації (парафії, монастиря тощо), статут якої зареєстрований в установленому законом порядку;

4) положення про забезпечення таємниці сповіді (релігійного імунітету щодо священників) стосується не всіх «священнослужителів» або «кліриків», а лише єпископів і пресвітерів, які наділені правом звершувати таїнства, зокрема й таїнство сповіді. Диякони жодних таїнств та обрядів самостійно не відправляють, а лише допомагають у цьому єпископу чи священнику. Наявність права відправлення таїнства сповіді залежить від того, до якого ієрархічного ступеня належить священнослужитель;

5) законодавчий підхід стосовно звільнення священнослужителів від давання показань саме під час сповіді суперечить конституційному принципу рівності всіх перед законом і судом. Згідно зі ст. 24 Конституції України, усі рівні перед законом і судом. Відповідно до положень наведеної конституційної норми, заборонено обмеження прав осіб за ознакою релігійної належності. Певним розв'язанням цієї проблеми може бути використання положення п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р., відповідно до якого, за загальним правилом, не могли бути допитаними як свідки священнослужителі з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності. Такий підхід дозволяє вирішити виявлені проблеми та протиріччя щодо врегулювання імунітету свідка священнослужителів у цивільному судочинстві.

Щодо перспектив подальших наукових досліджень цієї проблеми, то доречно зазначити, що одночасно питання щодо сповіді та додержання її таємниці вивчалися також фахівцями

у сфері церковного права та богослов'я, відповідно, цікаво було б дослідити це питання комплексно. В абз. 2 п. IX.2. Соціальної концепції Української православної церкви з цього приводу зазначено, що «навіть з метою допомоги правоохоронним органам священнослужитель не може порушувати таїну сповіді або іншу таємницю, що охороняється законом (наприклад, таємницю усиновлення)» [34].

Література:

- Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.08.2022).
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : ратифіковано Указом Президії Верхов. Ради УРСР від 19.10.1973 № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 24.11.2022).
- Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя. *Наукові записки. Збірник наукових статей. Право. Економіка. Гуманітаристика*. Харків, Харківський економіко-правовий університет. 2005. № 1. С. 64–77.
- Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.
- Релігія в Україні. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 24.11.2022).
- Васильєв С. Імунітет свідетеля в гражданском судопроизводстве Украины. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 3. С. 40–43.
- Гусаров К. В. Некоторые проблемы правового статуса свидетеля в гражданском процессе. *Проблеми законності. Респ. міжвідом. наук. збірник*. 2000. № 41. С. 96–101.
- Кройтор В. А. Показання свідків в аспекті дії правила допустимості доказів у цивільному судочинстві. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу* : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова. м. Харків, 19 грудня 2014 р. / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 12–15.
- Сліпченко О. І., Кройтор В. А. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : монографія. Київ : ПАЛІВОДА А. В., 2012. 244 с.
- Кройтор В. А. Гражданский процесс : учеб. пособ. для подгот. к зачету и экзамену. 3-е изд., перераб. и доп. Харьков : Эспада, 2006. 238 с.
- Новікова Н. А. Показання свідків у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 241 с.
- Новікова Н. А. Показання свідків у цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 20 с.
- Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 210 с.
- Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 20 с.
- Штефан А. С. Імунітет свідка в цивільному судочинстві. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 85–94.
- Цивільний процес. Підручник [за загальною ред. д. ю. н., доцента М. М. Ясинка]. Київ : Алерта, 2014. 744 с.
- Белькова О. В. Правовий статус свідка в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
- Волкотруб С. Г. Актуальні питання імунітету свідків в кримінальному судочинстві // *Форум права*. 2009. № 3. С. 105–110. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09vcgvkc.pdf> (дата звернення: 19.08.2022).
- Навроцька В. В. Свідочий імунітет священнослужителя у кримінальному судочинстві. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 3 (5). С. 88–96.
- Пристінський О. І. Правове забезпечення таємниці сповіді в чинному законодавстві України та канонах православної церкви. *Адвокат*. 2011. № 9 (132). С. 22–26.
- Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генер. Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 24.11.2022).
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 19.08.2022).
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2 : Д–Й. 744 с.
- Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=13289 (дата звернення: 19.09.2022).
- Васильєв С. В. Енциклопедія цивільного судочинства: основні інститути та теоретичні засади. Київ : Алерта, 2021. 658 с.
- Ткаля О. В. Правовий імунітет в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2010. 20 с.
- Васильєв С. В. Цивільний процес: навч. посіб. Харків : Одисей, 2008. 480 с.
- Бентам И. О судебных доказательствах. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sudebnyh-dokazatelstvah>. (дата звернення: 19.09.2022).
- Негодченко О. В., Блінова Г. О. Сучасні реалії правового забезпечення таємниці сповіді. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 102–108.
- Церковна ієрархія. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Церковна_ієрархія#cite_note-0-1. (дата звернення: 19.09.2022).
- Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>. (дата звернення: 19.09.2022).
- Владимиров Л. Е. Учение об уголовных доказательствах. Части Особенная и Общая. URL: <https://www.twirpx.com/file/1880465/> (дата звернення: 24.11.2022)
- Кримінально-процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. Ст.88. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.11.2022)
- Соціальна концепція Української православної церкви. URL: <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya> (дата звернення: 24.11.2022).

Chuprun Ye. Religious Immunity for Priests in the Current Civil Procedural Legislation of Ukraine

Summary. The author of the paper proves that the sphere of state and confessional relations in Ukraine, which is built on the constitutional principle of separation of the church and religious organizations from the state, should be regulated in accordance with the legislation of the European Union, generally admitted principles and norms of international law and international standards.

Witness immunity is currently related to clergymen only in the part that concerns information entrusted to them only during such a sacrament as confession (paragraph 2 of Part 1 of the Art. 70 of the Civil Procedural Code

of Ukraine). This restriction is based on the provision of Part 5 of the Art. 3 of the Law of Ukraine “On Freedom of Conscience and Religious Organizations”, according to which no one has the right to demand information from priests that was obtained by them during the believers’ confession.

The author of the article states that the provisions on ensuring the confessional privilege (religious immunity in relation to priests) are related only to clergymen, who must officially belong to one or another religious organization (parish, monastery, etc.), whose charter is registered in accordance with the procedure established by law. Besides, it is noted that the provisions on ensuring the confessional privilege (religious immunity in relation to priests) are not applied to all “clergymen” or “clerics”, but only to bishops and presbyters who have the right to perform sacraments, including the confessional privilege. Deacons do not administer any sacraments and rites on their own, but only assist the bishop or the priest. The availability of the right to administer the confessional privilege depends on the hierarchical degree of the priest;

The author proves that the legislative approach in regard to the exemption of clergymen from testifying precisely during the confession contradicts to the constitutional principle of equality of all before the law and the court (the Art. 24 of the Constitution of Ukraine). In accordance with the provisions of the indicated constitutional norm, it is prohibited to limit human rights on the basis of religious affiliation. A certain solution to this problem can be the use of the provisions of paragraph 1 of Part 1 of the Art. 69 of the Criminal and Procedure Code of Ukraine of 1960. Clergymen according to those provisions, as a general rule, could not be interviewed as witnesses regarding information entrusted to them or which became known to them in the course of their professional activities. This approach allows solving the identified problems and contradictions on regulating witness immunity of clergymen in civil proceedings.

Key words: witness, witness’s immunity, witness’s immunity in civil proceedings, persons who cannot be interviewed as witnesses, a priest, confessional privilege, refusal to testify.